

szerzőjének Kolozsváron, a Korunk Akadémián megtartható könyvbemutatón is sok kolozsvári polgárral tudnánk közösen megvitatni a könyve kapcsán kilenc évtizedes nem-

zetpolitikai, historiográfiai, kollektív emlékezési rítusainkkal kapcsolatos közös kérdéseinket, problémáinkat.

**Hunyadi Attila**

#### ■ JEGYZETEK

1. [http://konyves.blog.hu/2010/06/25/a\\_mitoszoktol\\_az\\_allam\\_felelossegeig](http://konyves.blog.hu/2010/06/25/a_mitoszoktol_az_allam_felelossegeig), <http://safeaccount.hu/allam-es-polgar/andras-laszlo-vessen-trianon/>
2. A szociológiának vagy historiográfiának pedig feladata lenne feltárni a határon kívüli magyar közösségek Trianon-képének alakulását, akarom mondani „alakítását”.
3. Romsics Ignác: Magyarország XX. századi története. Osiris Kiadó, Bp., 2000. 121.
4. Romsics Ignác (szerk.): Magyarország története. Akadémiai Kiadó, Bp., 2007. 788.
5. Ablonczy Balázs: Trianon-legendák. In: Romsics Ignác (szerk.): Mítoszok, legendák, tévhitiek a XX. századi magyar történelemről. Osiris Kiadó, Bp., 2002. 132–161. 160.
6. Uo. 161.
7. A Trianon-szindróma. Magyar dokumentumfilm-sorozat 2008. Rendező: Szakály István. Operatőr: Varró Gábor. Szerkesztő: Szakály István. Főszerkesztő: Sipos Pál. <http://stud-theol.blogspot.com/2010/05/trianon-szindróma-dokfilm.html>
8. A Trianon-szindróma profizmussal, dokumentumfilmként ellenpontozza a Koltay-Raffay páros patetikus és laikus (hadd ne mondjuk dilettáns) Trianon-filmjének szemléletét, viszont itt is csak egy mondat szól az orosz intervenció érdekében átengedett területekről.
9. [http://konyves.blog.hu/2010/06/25/a\\_mitoszoktol\\_az\\_allam\\_felelossegeig](http://konyves.blog.hu/2010/06/25/a_mitoszoktol_az_allam_felelossegeig) (2010-09-08). A könyvről lásd még: <http://hetivalasz.hu/titthon/tevhitek-es-legendak-a-trianoni-bekeszerzodes-korul-29805/>

## A RENDSZERRÉ SZERVEZETT IRRACIONALITÁS ÉVEI

### Gyarmati György: *Demokráciából a diktatúrába, 1945–1956.*

■ Lehetséges-e oly módon megírni egy szakmailag színvonalas történelemkönyvet, hogy az stílusát, nyelvezetét, szerkesztési módozatát tekintve a szélesebb érdeklődő-olvasó közönség számára is vonzó, illetve közérthető legyen? Léteznek olyan példák, melyek azt illusztrálják, hogy igenis lehetséges. Egy ilyen példa Gyarmati György könyve is, mely a Romsics Ignác akadémikus által szerkesztett Magyarország története sorozatnak huszadik kötetét képezi.

Magá a könyv nem terjedelmes: mindössze 104 lapnyi szöveg, ugyanakkor jóformán nincs olyan oldala, melyet ne színesítene valamilyen illusztráció, fénykép, festmény, rajz, karikatúra, szkennelt újságcikk, térkép, rövid statisztika vagy akár fülszöveg, mely rövid életrajzokat (Péter Gábor, Rákosi Máttyás, Nagy Ferenc stb.), esettanulmányokat (a miskolci MÁV Járműjavító üzem vete-

ményeskertjében folyó munka a háborús károk elhárításának idején) vagy különböző eredeti dokumentumokat (kivonat az 1949-es Alkotmányból, részlet Rákosi Máttyás Sztálinhoz írott leveléből, a fegyverszüneti egyezmény szövege) tartalmaz. Hogy a szöveg olvasmányos maradjon, nem rendelkezik lábjegyzetekkel, a felhasznált könyvészet egy része *Ajánlott irodalom* cím alatt tűnik fel a legutolsó oldalon, és egyaránt tartalmaz eredeti forrásokat (forrásközlések, visszaemlékezések), illetve más szerzők által megírt szintéziseket, szaktanulmányokat. A szerző szakmaiságát, hozzáértését illusztrálja – saját, a témában eddig már megjelentetett munkássága mellett – a szakirodalom összeválogatása, az, hogy az általa ajánlott listán éppúgy megtalálhatók 1976-ban, mint 2009-ben megjelent szakkönyveket is. A Gyarmati által olvasásra ajánlott bibliográfia ugyanakkor egyál-

talán nem tartalmaz külföldi, nem magyar szerzőket és periodikusan megjelenő szakfolyóiratokban publikált rövid tanulmányokat sem, valószínűleg olyan meg gondolásból, hogy az ajánlott könyvek a szélesebb olvasóközönség számára is elérhetőek legyenek. Ugyanakkor szakmai szerénységre utal az a tény, hogy saját maga munkásságából mindössze két címet idéz.

A kötet, mely a címében is említett időszakokban, 1945–1956 között Magyarországon lezajlott eseményeket és átalakulásokat mutatja be, összefoglaló és szelektív esettanulmány is egyszerre. A világháború végétől az 1956-os magyarországi forradalomig terjedő időszak realitásait a lehető legkomplexebb módon igyekszik megragadni, ugyanakkor teszi mindezt elsősorban a politikai élet eseményeinek tükrében, az elemzés közben felmerülő gazdasági, társadalmi, kulturális, a nemzetközi kapcsolatok alakulását érintő problémákat pedig olyan mértékben mutatja be, amennyiben ezek hatással voltak a belpolitikai élet alakulására is.

A kötet szerkezeti felépítése aránylag egyszerű, két, terjedelmileg nagyjából egyforma fejezetre tagolódik, melyek között választóvonalat az 1948-as év jelent, a fejezetek pedig a maguk során több – az első esetben négy, a másodikban pedig öt – alfejezetre oszlanak. Az első rész, melynek címe *A koalíciós kormányzás évei, 1945–1948*, nemcsak a történelmi események narratív jellegű bemutatása, hanem a politikai elemzés szintjén is kiváló eredményt jelent. A magyarországi háborús történéseket követő időszak nemzetközi helyzetének keretei közé helyezi a magyar sors alakulását, nyomon követve mindazon nagy horderejű eseményeket és átalakulásokat, melyek végső soron az 1948-ban bekövetkezett teljes kommunista hatalomátvételhez vezettek.

A sok – demográfiai, gazdasági – számadat idézése közepette az eseménylánc bemutatási módja mindvégig lineáris, dinamikus marad, a szerző pedig ennek során, nagyon helyesen, lehetőleg kerüli a szubjektív állásfoglalást, kinyilatkoztatásos, abszolút igazságszerű megállapításokat. Ugyanakkor nem marad el a személyes hozzájárulás, mindössze az történik, hogy ezt olykor

számbeli adatokkal támasztja alá, máskor pedig a helyzet jó ismeretéből származó, valós eredményekre alapozott következtésekben nyilvánul meg. Az elsőre példa az 1945-ben létrehozott politikai rendőrségbeli kommunista többségre utal (kiemelve azt, hogy e szervezet keretén belül nemcsak a vezetők és a nyomozói kar, hanem a közalkalmazottak soraiban is többségben voltak a kommunisták, akik a háborús bűnösök elleni nyomozás során messze túlteljesítették még a szövetséges elvárásokat is, hisz országszerte kb. hatvanezer embert vontak eljárás alá), a másodikra pedig az a megállapítás, mely szerint az 1945-ös választásokon a Független Kisgazdapárt politikaelméleti értelemben gyűjtőpárttá vált, de nem más okból kifolyólag, mint hogy *a politikai versengésen indulni engedett pártok választásra nem volt képes megjeleníteni a választásra jogosultak korabeli politikai tagolódását*.

Az első fejezet alfejezetei a tárgyalt tematika szempontjából, elsősorban időbeli, kronológiai szempontból különülnek el egymástól. A legelső alfejezet, *Az ideiglenes államhatalom időszaka, 1945*, gyakorlatilag az elkövetkező években bekövetkező változások alapjait, az azokat kiváltó gazdasági, társadalmi és politikai okokat ismerteti, az 1945-ös választások eredményeivel bezárólag. Külön rövid, mindössze hatoldalas alfejezet szól az 1946-os évről, mely a megelőző, illetve ezt követő évekhez viszonyítva aránylag nem eseménydús, ugyanakkor a viszonylagos helyzetkonsolidáció tekintetében mégsem elhanyagolható. Ezt illetően kiemeli a szovjet befolyás szerepét, valamint a pozíciókon történő osztozkodás körüli problémákat. Az alfejezet legvégén rövid, de annál tartalmasabb, bármilyen gazdaságtörténeti munkába beillő összefoglalót közöl olyan fontos, a korabeli mindennapokat meghatározó gazdasági jelenségekről, mint az infláció és forintstabilizálás, a háború során külföldre került, a nemzeti vagyon részét képező nemesfémkészletek sorsa, a termelési folyamatokat meghatározó tényezők és a feketepiac jelensége.

A harmadik alfejezet, melynek címe *A békeszerződés és a jóvátétel*, a címében fog-

lalt probléma különböző aspektusait mutatja be, gondosan elkerülve a panaszkodó hangnemet. A korabeli nemzetközi kapcsolatok rendszerében, rámutatva arra, hogy a legtöbb probléma tekintetében mindenfajta pozitív megoldási lehetőség reménytelen volt, területi, lakossági és gazdasági szempontból egyaránt. A területi rendezést illetően rámutat a szerző arra, hogy az eleve győztes hatalomként elkönyvelt Csehszlovákia és Jugoszlávia esetében bármilyen határkorrekció vagy Magyarország számára kedvező bármiféle más rendezés lehetetlen lett volna, Románia esetében még táplált némi reményeket a kor magyar politikája és diplomáciája, de végül is ezek elsősorban a szovjet hozzáállás következtében nem váltak valóra. Emellett rendkívül súlyos problémák, melyek mai napig kihatással vannak egyes gondolkodásmódokra, irányzatokra, a trianoni utódállamok területén a magyar kisebbség rovására elkövetett atrocitások, a népességcserének mondott kitelepítési folyamatok gazdasági szempontból pedig súlyos kihatással voltak a magyar társadalomra, de a későbbi fejlődési lehetőségekre is, a fegyverszüneti egyezményben, illetve a békeszerződés cikkelyeiben foglalt hatalmas arányú magyar gazdasági jóvátétel összegei is.

Az utolsó alfejezet, *Útban a kommunista egyeduralom felé, 1947–1948*, a párizsi békeszerződés aláírását követő magyarországi belpolitikai eseményeket ismerteti lineáris, narratív stílusban, Nagy Ferenc kiszagdapárti miniszterelnök eltávolításától a teljes mértékű kommunista hatalomátvétel pillanatáig, kimutatva ugyanakkor a politikai események impactját a társadalmi élet többi területeire is.

Ha az első nagy alegység az 1945–1948 közötti átmeneti időszakot veszi vizsgálat alá, a második rész, melynek címe *A kommunista diktatúra időszaka, 1948–1956*, a szigorú értelemben vett sztálinista típusú, agresszív kommunista diktatúra aspektusait, eseményeit, mindennapi valóságát elemzi és mutatja be. Az első alfejezet, *A diktatúra berendezkedése, 1948–1950*, a totális diktatúra első éveinek legfontosabb eseményeit foglalja össze a közigazgatás területén 1950-ben

bevezetett tanácsrendszer ismertetésével be zárólag. *A rendszerre szervezett irracionális évei, 1951–1953* a Rákosi-korszak belső problémáit, gyengeségeit, hiányosságait és negatív megnyilvánulásait tártyógalja, különösen nagy teret szentelve az intézményesített államterrorral együtt járó problémáknak. Különösen értékes egyéni hozzájárulás a magyar történetírás gazdagításához a *Művelődés- és kultúrpolitika* című alfejezet, mely a művelődés, a kulturális élet terén a magyar társadalomra erőltetett változtatásokat tartalmazza, az irodalom, zene, képzőművészetek vonatkozásában, olykor igen keményen fogalmazva, amint a következő idézet esetében is: „Az 1948-ban alapított Kossuth-díjjal ezekben az években jutalmazott s a rendszer által privilegizált literátorok – Benjámín László, Illés Béla, Kónya Lajos, Méray Tibor, Szabó Pál, Zelk Zoltán – művei sokkal inkább voltak udvari kegyencek dicshimnuszai, semmint kulturális értékek hordozói. S még inkább azok voltak a Sztálin-díjjal is kitüntetett Aczél Tamás és Nagy Sándor munkái.”

Az utolsó két alfejezet tartalma, véleményünk szerint, akár egyetlen alfejezetbe is besűrűsíthető lett volna, a szerző valószínűleg azért döntött a két elkülönített alegység mellett, hogy jobban kidomboríthassa, szembeállíthassa a Sztálin halálát követően Magyarországon beindult folyamat két ellentétes megnyilvánulási irányvonalát a két ellentétes hozzáállás főbb képviselői politikai megnyilvánulásainak tükrében. A *Nagy Imre és az „új szakasz” politikája, 1953–1954* című rész a Sztálin halálát követően beindult reformfolyamatok eseményeivel foglalkozik, elsősorban Nagy Imre szerepét és személyiségét központba állítva, a *Resztalinizáció és erjedés, 1955–1956* Nagy Imre átmeneti bukását követően a Rákosi–Gerő vonal által 1955–1956 időszakában meghozott intézkedéseket foglalja össze, a bemutatással azonban megáll még valahol 1956 nyara tájékán, mivel az 1956-os forradalom és szabadságharc már a sorozat egy másik kötetének a témáját képezi.

Összességében elmondhatjuk, hogy némi hiányérzetünk ellenére – amit leginkább az adott, viszonylag szűk terjedelmi keretek

által behatárolt térhiány okoz és nem a valójában rengeteg részletre kiterjedő, minden problémát átfogó szintézis indukál – meg kell állapítanunk, hogy Gyarmati György ezúttal is szakszerű munkát végzett. Kötete, amellet hogy tartalmas, sok adattal

és illusztrációval rendelkező munka, stílusát tekintve élvezetes, olvasmányos is egyben, és alkalmas arra, hogy minél szélesebb olvasó- közönséget szólítson meg.

Lakatos Artúr

## KULTÚRAKÖZI ÍNYENCSÉG

### Mária Kurdi (ed.): *Literary and Cultural Relations: Ireland, Hungary and Central and Eastern Europe*

■ 2007 volt az első év, amikor a HUSIS (Hungarian Society for Irish Studies) konferenciát szervezett az ír tudományok képviselőinek előadásaisal – a rendezvény helyszíne a Pécsi Tudományegyetem volt. Jelen kötet a konferencián elhangzott előadások válogatása, benne magyar, romániai, cseh, lengyel, ír és amerikai irlandisták tanulmányaival.

A kötet fűlszövegét a dublini University College professzora, Anne Fogarty írta; megfogalmazásában a könyv olyan esszégyűjtemény, mely a modern ír kultúra közép- és kelet-európai recepciójának igencsak alulvizsgált történetét kívánja bemutatni. Kulcs-szerzők fordításáról, kevésbé vagy igen híres ír darabok adaptációjának hogyanjáról és miértjéről próbál válaszlehetőségeket adni olyan munkák keretében, melyek valamilyen egyedi nézőpontból közelítenek az ír tanulmányokhoz. A kötet szövegeiben említett, illetve idézett szerzők között olvashatjuk Jonathan Swift, John Millington Synge, Flann O'Brien, Samuel Beckett, Brian Friel, Seamus Heaney, Derek Mahon vagy Martin McDonagh ír írók, költők, drámaírók, kritikusok, irodalmárok nevét. Az esszék a felsorolt szerzők műveinek európai utóizét kívánják felfedni, s ebben a kontextusban a hangsúly nemritkán egy bizonyos „kérdőző” reflexre toódik, az eledel úgynevezett kétszeri átrágására olyan értelemben, hogy rendszerint arról születik írás, ami megíródott, s így egyes művek, egyes szerzői nevek

más-más enzimmenyiségben fordulnak elő a kötet oldalain.

A szövegek peremén a migráció kétoldalúsága is megvillan – kelet-közép-európaiak Írországból és ír szerzők, ízek Közép-Európában – megváltoztatva a migráns leképezésének, körvonalazásának nyelvét, módozatát. További problémák, melyeket a kötet megszólaltat, a rasszizmus, empátiahiány és kulturális elhanyagolás, félreértés az egyes nemzetek irodalmi közegeiben. Az identitás bevett formáiról, gender-szemiotikáról, illetve a nyelvi fordítás lehetőségeiről és korlátairól is esik szó egyes írásokban. Ily módon a sokat emlegetett *multikulturális csere* messze ható politikai, illetve szociális értelemben vett importálására is fény derül.

A szerkesztő előszava első lépésként említést tesz az Irish Studies kutatások terén szervezett nemzetközi konferenciák, projektek, események előzményeiről, jelenéről, sorsáról, illetve a jövőbeli törekvésekről, tervekről. A kötet szerkesztőjeként megfogalmazza ennek multi- és interkulturális, illetve összehasonlító perspektíváit, ami az esszék, dolgozatok célját, szerepét, sokoldalúságát és nem utolsósorban egymásmellettiségét illeti. A kötet a tizenkét írást két hatos csoportra bontja. Az így körvonalozott két esszégyűjtemény tematikájában és problémafelvetésében egyaránt eltér, bár továbbra is közös marad az ír tanulmányok többoldalúságának fölülvizsgálása s egyidejű gaz-